באמה גדומה. חסירה ובערוך [מ] פירש גרומה בר"ש כמו נותן לו את גירומיו [ל] (ב"מ פח:) ורב יוסף פריך ממתניתא שלא יהו עיניה [לא] יוצאים: **אויר** קרקע **מפסיקו.** [מ] קרקע לאו דוקא שהיה [לב] פורח אמה על יסוד ואמה על סובב ובלאו קרא היה צריך אויר משום שנאמר סביב כדבסמוך אלא דסגי במשהו אבל הכא בעינן אויר גדול ויכר שהוא לעורך אויר: **דאריך וקטין.** והא דכתיב חמש אמות אורך וחמש אמות רוחב למלוה והאי קרא לעכב ומיהו קשה דלעכב מהמזבח נפקא:

שיתין וד' הוו. [נ] היינו כלוי דאמר לעיל (נד.) בדמיס ונקיט [לג] כוותיה משום תרגוס דידן דמתרגמינן באחסנתיה יתבני מקדשא אבל לרב דלא הוה ליה יסוד בנין הוה ליה מזבח מן הכפון ולדרום ל"א וכבש ל"ב הרי ס"ג ס"ל לשנויי שהיה פורח על הסובב אמה:

[1] בני קטורה בני אחתיה דרבי טרפון הוו יתבי קמיה דרבי טרפון [א] פתח ואמר [2] ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה יוחני אמרי ליה קטורה כתיב קרי עליהם בני קטורה אמר אביי [ב] בר הונא אמר רב חמא בר גוריא [א] גזירין שעשה משה אורכן אמה ורוחבן אמה ועוביין כמחק גודש סאה אמר רבי ירמיה [ג] באמה גדומה אמר רב יוסף ולאו [ג] היינו דתניא [3] על העצים אשר על האש אשר על המזבח שלא יהו עצים יוצאין מן המזבח כלום תנן התם [ד] כבש היה לדרומה של מזבח אורך שלשים ושתים על רוחב שש עשרה מנא ה"מ אמר רב הונא אמר קרא [4] ושחט אותו על ירך המזבח צפונה [ה] שיהא ירך בצפון ופניו בדרום אימא ירך בצפון ופניו בצפון אמר רבא רמי גברא אאפיה א"ל אביי אדרבה [ו] תריץ ואותיב גברא א"ל [5] רבוע כתיב [ז] והא מיבעי ליה דמרבע רבועי מי כתיב מרובע וליטעמיך מי כתיב רבוץ א"ל רבוע כתיב [ח] דמשמע הכי ומשמע הכי [ט] ותנא מייתי לה מהכא דתניא רבי יהודה אומר [6] ומעלותיהו פנות קדים [ז] כל [ג] פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח ואימא [ה] שמאל למזרח לא ס"ד [ט] דתני רמי בר (יחזקיה) [ז] ים שעשה שלמה [7] עומד על שנים עשר (עמודים) בקר שלשה פונים צפונה ושלשה פונים ימה ושלשה פונים נגבה ושלשה פונים מזרחה כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח ההוא מיבעי ליה לגופיה [ז] א"כ פונים פונים למה לי שאל רבי שמעון בן יוסי בן לקוניא את ר' יוסי אומר היה ר"ש בן יוחי [ט] [ד] אויר יש בין כבש למזבח אמר לו ואתה אי אתה אומר כן והלא כבר נאמר [ט] [8] ועשית עולותיך הבשר והדם [ה] מה דם בזריקה אף בשר בזריקה אמר לו שאני אומר עומד בצד מערכה וזורק א"ל כשהוא זורק למערכה דלוקה הוא זורק או למערכה שאינה דלוקה הוא זורק הוי אומר למערכה דלוקה הוא זורק התם [ח] משום דלא אפשר רב פפא [ט] אמר כי דם מה דם אויר קרקע מפסיקו אף בשר אויר קרקע מפסיקו **אמר רב יהודה** [ו] שני כבשים קטנים יוצאין מן הכבש שבהן פונים ליסוד ולסובב ומובדלין מן המזבח מלא נימא משום שנאמר [4] סביב ורבי [ז] אבהו אמר [5] רבוע ואיצטריך למכתב סביב ואיצטריך למכתב רבוע דאי כתב רחמנא סביב הוה אמינא דעגיל מעגל כתב רחמנא רבוע ואי כתב רחמנא רבוע הוה אמינא דאריך וקטין כתב רחמנא סביב תנן התם [ט] הכבש והמזבח ששים ושתים הני שיתין וארבעה הוו [ז] נמצא פורח אמה על יסוד ואמה על סובב הולך: **למזרח.** מהאי קרא לא נפקא לן דרך ימין ומקרא דלעיל דכתיב קדיש שמעינן למזרח דלא תימא דרך ימין למערב ויהא כבש בצפון: **מיבעיא ליה לגופיה.** להודיעך מושב היס היאך ומנין לך ללמוד הימנו לפינות המקדש בצורכי עבודה: **אויר יש בין כבש למזבח.** שלא היה רחש הכבש נוגע במזבח אלא אויר מעט מפסיק בינתיים: ה"ג **אמר לו ואתה אי אתה אומר כן: מה דם.** עולה [ב] שעומד בארך וזורק מן הכלי כדכתיב [ויקרא ו] וזרקו אף בשר בזריקה אלמא אויר הוא צריך זריקה שעומד בכבש וזורק אל עבר האויר למערכה: **אמר לו שאני אומר זורק** [א] **עומד בצד המערכה.** בראש המזבח וזורק [ב] **ולהכי אתא קרא: אמר לו כשהוא זורק למערכה דלוקה הוא זורק כו'.** כלומר משום הא למה לי קרא פשיטא דעל כרחו הוא זורקו שהרי אין יכול לסדר סביב על ראשי העצים שאין המערכה דלוקה שם שלא הימנו והלאה מקום שהמערכה דולקת והתם משום דלא אפשר הוא דע"כ [ג] כי אתא קרא לאשמועינן אתא דיש אויר בין כבש למזבח: **רב פפא אמר.** לא מצית אמרת דהיקש לאשמועינן אתא דעומד בצד המערכה וזורק [ד] דהפסקה [בה] אויר רלפה מפסיק בינו למזבח אף בשר כו': **שני כבשים קטנים יוצאין מן הכבש כו'.** אותו שפונין בו לסובב [ו] יצא במזרחו של כבש לימין ויוצא ומתחיל בשפולו של כבש ונמשך ועולה באלכסון עד שמגיע לסובב והפונה ליסוד יוצא למערבו להוליך [ז] בו שיריס של חטאת שיורד מן המזבח פונה לשמאלו ליסוד דרומי ומתחיל לצאת בשיפולו של כבש רחוק מן המזבח כדי שיהא נוח לשפע ולירד ליסוד: **משום שנאמר סביב.** שיהא היקף למזבח כל דהו ואי הוו מחוברין שוב אין [ח] היקף אפילו במחוט אין אדם יכול לסובבו: **רבי אבהו אמר רבוע.** ואי מחוברין לא הוי בנין מרובע: **ואיצטריך למיכתב סביב ואיצטריך למיכתב רבוע.** ואף על גב דאפקינהו לתרוייהו להך דרשא שלא יהא בנין אחר מחובר לו: **דעגיל מעגל.** ולא יהא לו זויות: **דאריך וקטין.** אלכו יותר על רחבו וזויות יהא לו: **כבש רחמנא סביב.** שיהו כל סביביו שוין: **שיתין וארבע הוו.** דהא תנן לעיל [מדות פ"ג מ"ג] אורך הכבש ל"ב אמה וכן המזבח [שם מ"ו]: **ומשני נמצא.** שראש הכבש פורח ועולה על כניסת היסוד והסובב ומגיע לראש המזבח נמצאו שתי אמות העליונות שלו מובלעים בשתי [בט] אמות: ה"ג

בני קטורה. בני אחתיה דרבי טרפון הוו יתבי קמיה דרבי טרפון ולא הוו אמרי מידי: פתח ואמר. כדי שידברו: יוחני. מילתא בעלמא הוא דקאמר כדי לפתוח פיהם: **בני קטורה.** אינם יודעין לדבר בהלכה: **גזירין.** שני גזרי עצים צריך לסדר בראש המזבח [יא] המערכה לתמיד של שחר בכהן אחד ולתמיד של בין הערבים בשני כהנים כדקיימא לן בסדר יומא (דף כו:): **אמה ארכו ואמה רחבו.** כמידת מקום המערכה: **באמה גדומה.** קלרה שלא יצאו חוץ למערכה ויעכבו הכהנים מלהקיף: **לאו היינו דתניא כו'.** ואמה גדומה למה לי אלא אמה [יב] מצומצמת: **מנהני מילי.** שהכבש בדרום: **ירך.** רגליס ופניו בדרום כאדם השוכב ארצה ורגליו לצפון נמצא ראשו ופניו לדרום: **אימא ירך בצפון ופניו בצפון.** כאדם היושב זקוף: **רמי גברא אאפיה.** שיער באדם השוכב ארצה: **אדרבה תריץ ואותיב גברא.** זקפוהו והשיבוהו ונמצא ראשו ורגליו לרוח אחת: **רבוע כתיב.** דרבוע [ג] באדם רובע ומושכב שיער הכתוב: **והא רבוע מיבעי ליה דמרבע ריבועי.** שיהא מרובע ולא עגול: ה"ג [ד] **רבוע כתיב דמשמע הכי ומשמע הכי.** הלכך תרוייהו ילף מינה: **ותנא.** דבריתא מייתי לה להא [טו] דאייתי רב הונא מירך המזבח מייתי תנא מהכא: **ומעלותיהו פנות קדים לא פינות שאתה פונה יהו דרך ימין למזרח.** האי קרא במזבח כתיב דיחזקאל וקאמר שתמיד [טו] כבש מעלותיו ברוח הראויה לפנות הימנה למזרח ותהא אותו הפנייה לימין ואין לך רוח ראויה לכך אלא דרום: ופרכינן **ואימא דרך שמאל למזרח.** נהי דפנות קדיס כתיב בקרא אבל דרך ימין לא כתיב ביה [יז] העמידהו בצפון וכשתגיע לראש המזבח פנה אל קרן מזרחית לפונית ולדך שמאל: **לא ס"ד.** שיהו פונים לשמאל אלא [יח] דרך ימין: **לא יהו אלא דרך ימין.** כי מיניה דקרא דקאשיב ואזיל דרך ימין מצפון למערב וממערב לדרום וכשאתה מקיף שוס דבר ופניך אליו ואתה סובבו מצפון למערב לימינך אתה הולך: **למזרח.** מהאי קרא לא נפקא לן ומהכא [יט] נפקא לן דרך ימין ומקרא דלעיל דכתיב קדיס שמעינן למזרח דלא תימא דרך ימין למערב ויהא כבש בצפון: **מיבעיא ליה לגופיה.** להודיעך מושב היס היאך ומנין לך ללמוד הימנו לפינות המקדש בצורכי עבודה: **אויר יש בין כבש למזבח.** שלא היה רחש הכבש נוגע במזבח אלא אויר מעט מפסיק בינתיים: ה"ג **אמר לו ואתה אי אתה אומר כן: מה דם.** עולה [ב] שעומד בארך וזורק מן הכלי כדכתיב [ויקרא ו] וזרקו אף בשר בזריקה אלמא אויר הוא צריך זריקה שעומד בכבש וזורק אל עבר האויר למערכה: **אמר לו שאני אומר זורק** [א] **עומד בצד המערכה.** בראש המזבח וזורק [ב] **ולהכי אתא קרא: אמר לו כשהוא זורק למערכה דלוקה הוא זורק כו'.** כלומר משום הא למה לי קרא פשיטא דעל כרחו הוא זורקו שהרי אין יכול לסדר סביב על ראשי העצים שאין המערכה דלוקה שם שלא הימנו והלאה מקום שהמערכה דולקת והתם משום דלא אפשר הוא דע"כ [ג] כי אתא קרא לאשמועינן אתא דיש אויר בין כבש למזבח: **רב פפא אמר.** לא מצית אמרת דהיקש לאשמועינן אתא דעומד בצד המערכה וזורק [ד] דהפסקה [בה] אויר רלפה מפסיק בינו למזבח אף בשר כו': **שני כבשים קטנים יוצאין מן הכבש כו'.** אותו שפונין בו לסובב [ו] יצא במזרחו של כבש לימין ויוצא ומתחיל בשפולו של כבש ונמשך ועולה באלכסון עד שמגיע לסובב והפונה ליסוד יוצא למערבו להוליך [ז] בו שיריס של חטאת שיורד מן המזבח פונה לשמאלו ליסוד דרומי ומתחיל לצאת בשיפולו של כבש רחוק מן המזבח כדי שיהא נוח לשפע ולירד ליסוד: **משום שנאמר סביב.** שיהא היקף למזבח כל דהו ואי הוו מחוברין שוב אין [ח] היקף אפילו במחוט אין אדם יכול לסובבו: **רבי אבהו אמר רבוע.** ואי מחוברין לא הוי בנין מרובע: **ואיצטריך למיכתב סביב ואיצטריך למיכתב רבוע.** ואף על גב דאפקינהו לתרוייהו להך דרשא שלא יהא בנין אחר מחובר לו: **דעגיל מעגל.** ולא יהא לו זויות: **דאריך וקטין.** אלכו יותר על רחבו וזויות יהא לו: **כבש רחמנא סביב.** שיהו כל סביביו שוין: **שיתין וארבע הוו.** דהא תנן לעיל [מדות פ"ג מ"ג] אורך הכבש ל"ב אמה וכן המזבח [שם מ"ו]: **ומשני נמצא.** שראש הכבש פורח ועולה על כניסת היסוד והסובב ומגיע לראש המזבח נמצאו שתי אמות העליונות שלו מובלעים בשתי [בט] אמות: ה"ג

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ז מאיסורי מזבח ה"ג ופט"ז ממעה"ק ס"ג:
יט ב מיי' פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה יג:
כ ג מיי' פ"ז ממעה"ק הל"ח:
כא ד מיי' פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה יג:
כב ה מיי' פרק ו מהלכות מעה"ק הלכה ד:
כג ו מיי' פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה יד:
כד ז מיי' שם הלכה יג:

תורה אור השלם

1. וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וְעֵפֶר וַחֲנֹךְ וְאַבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה: בראשית כה, ד
2. וַיִּסַּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה: בראשית כה, א
3. וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנְּתָחִים אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפֶּדֶר עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ: ויקרא א, ח
4. וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ויקרא א, יא
5. וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חֲמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ: שמות כז, א
6. וְהָעֲזָרָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אַרְךְ בְּאַרְבָּע עֶשְׂרֵה רֹחַב אֶל אַרְבַּעַת רִבְעֶיהָ וְהַגְּבוּל סָבִיב אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה וְהַחֵיק לָהּ אַמָּה סָבִיב וּמַעֲלֹתֶהוּ פְּנוֹת קָדִים: יחזקאל מג, יז
7. עֹמֵד עַל שְׁנֵים עָשָׂר בָּקָר שְׁלֹשָׁה פָנִים צָפוֹנָה וְשָׁלוֹשָׁה פָנִים יָמָּה וְשָׁלֹשָׁה פָנִים נֶגְבָּה וּשְׁלֹשָׁה פָנִים מִזְרָחָה וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה וְכָל אֲחֹרֵיהֶם בְּיָתָה: דה"ב ד, ד. מ"א ז, כה
8. וָעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל: דברים יב, כז

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אויר וכו' קרקע לאו דוקא. עיין לקמן דף פז ע"ב מוספות ד"ה אויר:

מוסף רש"י

גזירין. קבעיות גדולות (מנחות קו:). בקבעיות עצים מרוכים כמדת רוחב המערכה ונוחן אותן ממעל עלי המערכה. ומקרא יליף לה (יומא כו:) **ותנא מייתי לה מהכא.** כן דרך שיטת המלמוד כשמפחילין המולאין לחולין טעם מן המקרא, ויש תנא של בריימתא למד אותו ממקום אחר, נקט הכי, כלומר האמולאין למדוהו מכאן והתנא למד מכאן (ביצה טו:) **ומעלותיהו פנות קדים כו'.** מן מעלותיו לדרום כדי שתהא תחילת פיותיו לקדים כשתפנה לדרך ימין, דכל פיות דרך ימין הן (יומא טו:) **עומד על שנים עשר בקר.** כיס של נחשת שעשה שלמה כתיב, שלשה פונים לפונה וגו' מקרא זה מונה והולך דרך ימין המקיף את היס ובא מצפון למערב וממערב לדרום ומדרום למזרח דרך ימין מקיפה (שם נח:) **אף בשר בזריקה.** והמסדר את האיברים עומד על הכבש וזורקן על מערכת הצעים לקייס מצות זריקה (פסחים עז.) **הני שיתין וארבעה הוו.** מתפסין בקרקע העזרה: **נמצא פורח אמה על יסוד ואמה על סובב.** שראש הכבש פורח ועולה על ב' אמות של כניסת היסוד והסובב, ונמצא ב' אמות העליונות של כבש נבלעות בל"ב של מזבח (לעיל נד.):

מנחה שנקמצה בהיכל כשרה. ואע"ג דהיינו בעזרה כשאר קרבנות: **שכן מצינו בסילוק בזיכין.** דהיינו בהיכל, אלמא דאיכא קמיצה בהיכל, דסילוק היינו קמיצה (מנחות ח.) **וקמץ משם.** מלא קומצו, דיש דקרא כתיב והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ משם ממקום שרגלי הזר המגיע עומדים שם הוא קומץ, והייני מקום דריסת רגלי ישראל אחת עשרה אמה ובמזרח הס, וקמ"ל דלא בעינן קמיצה בפנים כשאר קדשים אלא כל העזרה כשרה לקומץ (שם ו:). אלמא עזרה בעינן: **בן בתירא אומר.** לא דוקא קומץ, אלא קיומא דבריתא היא: **לא נצרכא.** האי וקמץ משם: **אלא להכשיר כל העזרה כולה.** ולאו למידק מינה עזרה ולאו היכל, דלגופיה אצטריך קרא: **הואיל ועולה קדשי קדשים.** בעולה ומנחה כתיב קדשי קדשים, ובעולה כתיב בפנים, שנאמר ושחט אותו על ירך המזבח בפונה: **מה לעולה שכן כליל.** לגבוה, שנאמר וערכו בני אהרן את המזבח וגו': **מחטאת.** הוי גמרינן דמנחה טעונה בפנים, לכי אצטריך וקמץ להכשיר כל העזרה: **על חייבי כריתות.** שוגגין: **מאשם.** דאשם הוי בא על כרח אלא על שבועת שקר ומעילות ושפחה חרופה וטעון בפנים, דכתיב במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם: **מיני דמים.** חמורה בפרתן, דעיקר כפרה בדם כתיב כי הדם הוא בנפש יכפר, אבל תאמר במנחה שאינה מן הדם [לא]: **אלא איצטריך.** וקמץ: **הגשה.** אמנים כל המנחה קודס קמיצה ומגיע הכלי במזרח של קרן דרומית מערבית: **קא משמע לן.** דאם היה מחזיר אחר הקמצה לכל מקום שירצה בעזרה וקומץ (שם ח:) **ושחטו.** בשלמים כתיב: **פתח אהל מועד.** בעזרה וכיון שעזרה כשרה כ"ש היכל שגם כשר, דלא הבא עזרה שהיא עופל תמורה מן העיקר (שם ח.) **הקיפו עובדי כוכבים.** לגלגמה ואין הכהנים יכולים לאכול בעזרה מפני הקטנות: **בכנסין להיכל.** ולא אמרי' דליפסלו קדשים כך יציאה דיצאו מעזרה להיכל (שם ח:) **בקדשי הקדשים תאכלנו.** בפרגם ויקח קרא, ולעיל מיהא כתיב לכל חטאתם ולכל אשמם וגו' בקדש הקדשים, דמשמע היכל דאי אפשר בהדיא כתיב, כאלו אהל מועד יאכלוה, ואם איתא דיליפינן מהאי דעשמא דלא יהא טפל חמור מן העיקר: **והא למה לי קרא.** לכן בכתיב גילף מאיהך קרא בתלר אהל מועד יאכלוה, ואם איתא דיליפינן מהאי דעשמא דלא יהא טפל חמור מן העיקר: **התם עבודה.** דדרך אחר היא לעבוד עבודת רבו בפני רבו אמרי' לא יהא טפל ומיעקר: **הכא אכילה** אין דרך אחר לאכול במקום רבו, לא אמרי' דכיון דעיקר הוא ס"ש דמלי אכיל דלא בעינן קמיצה בפנים, אי לא אמרינן קרא **כשהיא רבה במדרה.** שעיקר מקום עולת העוף בקרן דרומית מזרחית, בפיס לבעבר ועשיית שם בקרן חטאת העוף, אלא שהעולה למעלה מחוט הסקרא והחטאת למטה (זבחים נגייה, אי לא אמרינן קרא **ועולת העוף כשהיא רבה במדרה.** שעיקר מקום עולת העוף בקרן דרומית מזרחית, וכשהיו כהנים רבים עומדים ומולקים עולת העוף בקרן דרומית מזרחית, אלא שהעולה למעלה מחוט הסקרא והחטאת למטה (זבחים מב.) **עולין דרך ימין.** כשהוא עולה לראש המזבח פונין לקרן מזרחית דרומית דהייט לימין העולה שהכבש בדרומו של מזבח ומקרבי לפנים לה ומעלותיהו פנות קדיס כשתעלו בו תפנו למזרח (שם מח:):

מסורת הש"ס

יא) ירושלמי שקלים פ"ו ה"ד, ב) מדות פ"ג מ"ג, ג) תו"כ ויקרא נדבה פרשי ו ה"ו, ד) תרגום של בשלוח ומיסור בשלמא ומתרגמינא עני עריון ערך מרק, ה) לעיל יד. ועי' יבמות קב: נדרים ל: סוטה לא., ו) לעיל לח. יומא פא. ביצה טו: חגיגה ט. קידושין ד: חולין כז. קלד: ערכין יא., ז) יומא טו: יח: מה. נח. (סוכה מח) סוטה טו:, ח) יומא נח:, ט) לקמן קד. פסחים לד. עז., י) ת"כ ויקרא נדבה פרשי ד הי"ב, ספרי ראה עח, כ) מדות פ"ב מ"ג, ל) לעיל נד., מ) ערך רגם ס' ע"ש, נ) ע' רש"ק ועי' בס' פנים מאירות שהביא בל"ע על תו', דהא לעיל נד. פריך מייהי לרב ומשני אימא נד. דגגד אמה יסוד וכנגד אמה סובב ע"ש:

שינויי נוסחאות

א) בכתה"י וש"מ נוסף ולא הוו אמרי מידי. וכ"כ בגרש"י: ב) נ"א רבי אבהו (שו"מ וכי"צ). נ"א ר' אבא (כי"מ): ג) נ"א אי הכי היינו (כי"צ): ד) כתיב דרביעא, והאי רבוע מיבעי (כי"מ. ונ' רש"י): ה) ואימא דרך שמאל (שו"מ): ו) דחזקאל (*ש"מ, וכ"ה ביומא): ז) בכ"ל נוסף אימא דרך שמאל ולמזרח: ח) והתם (ב"ש, צ"ק). וככ"ל אי הכי: ט) נ"א אלא אמר רב פפא (כי"צ): י) נ"ל רבי (*ש"מ): יא) תיכת המזבח ממקן (כתה"י וש"מ): יב) באמה (כתה"י). יג) נ"ל דרביע (שמכ"י, כי"מ). והוא מן הלעיטון, ועי' בס"ל לעיל אות ד: יד) ה"ג א"ל רבוע כל"ל (*שמכ"י). ותפסר לכוונת רש"י לנפוקי מני' מ"מ אלא רבוע כתיב: טו) להא מילתא דכבש בדרום מהכא הס"ד (כי"פ): טז) שתעמיד (ש"מ): יז) הלכך העמידהו כל"ל (ש"מ): יח) אלא לימין כל"ל (*ש"מ): יט) נ"ל אלא מהכא (ש"מ). וכל"ק דמהכא: כ) עולה בזריקה שעומד (ש"מ): כא) מיכת זורק ממקן (*ש"מ): כב) זורק וגזירת הכתוב הוא כל"ל הס"ד והשאר ממקן (*ש"מ): כג) נ"ל אלא ע"כ (ש"מ). וכתה"י אלא ע"כ אשמועינן קרא לתת אויר רבו': כד) וזורק מאי טעמ' דהפסקת אויר רצפה בענין שיפסיק בזריקתן כי דם הס"ד (כתה"י): כה) נ"ל דהפסקת (*ש"מ): כו) לסובב יוצא כו' ומתחיל ויוצא בשיפולו כו' כל"ל (שמכ"י): כז) להוריד בו שיירי דם חטאת כשיורד כל"ל (ש"מ): כח) אין לו (ש"מ): כט) בשתי אמות של מזבח כל"ל (ש"מ). וכל"ק בל"ב אמות: ל) גירודמיו בלומר גדולה כל"ל (ש"מ): לא) נ"ל עצים (ש"מ): לב) נ"ל שהריי היה (ש"מ): לג) ונקטינן כו' דתרגום דידן מתרגמינן כל"ל (צ"ק)] לד) עי' לעיל אות ג':

שיטה מקובצת

גזירין שעשה משה אורכן אמה כו'. ואם תאמר והלא מקום המערכה לא היתה כי אם אמה על אמה, וא"כ גזירין מכסין מלה והיאך היו אמינין אותן שמעון הקיסמין, וי"ל דהיו מניחין אותן על גחיהן והיו נוטנין קיסמין בינתיים להבעירם: **באמה גדומה.** פ"ה קלרה, כמו גידמה, ופריך (רב יוסף) ולאו היינו דתניא, ואם כן מצומצמת היו יכולים לעשות ואמאי עשו אותה קלרה. וקלת קשה דמשמע דפריך רב יוסף מפשטיה דקרא. לכך נראה כגירסת הערוך גרומה, מלשון נוטל לו את גירומיו, ואם כן אמה אמה אמה

ה״ג **אמר רמי בר חמא כל כבשי כבשים שלש אמות נאמה חוץ מכבשו של מזבח שהיה ג׳ אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע.** כל כבשים גדולים וקטנים שהיו שם היה להן שיפוע שלש אמות לאמה גובה חוץ מכבש הגדול של מזבח שעולין בו במשא מיבריס כבידים והוא חלק לריך שיהא משופע ביותר ונוח לעלות לכך ר) האריכוהו ל״ב שיפוע לט׳ אמות הרי לכל אמה שלש אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע כשתתן לכל אמה שלש ומחצה הרי ל׳ ואחת ומחצה תן עוד ט׳ אצבעות וט׳ שלישי אצבע הרי י״ב אצבעות שהן ג׳ טפחים והן חצי אמה יב): **מתני׳ היו נקמצות בכל מקום.** ואין טעונין כפון: **נפיס מן הקלעים לזרי הבוהב.** דכתיב לכל יג) קרבנם ולכל מנחתם ולכל חטאתם וגו׳ וסמיך ליה בקדש הקדשים תאכלנו כל זכר יאכל אותו (במדבר יח): **ליום ולילה עד חצות. גמ׳ שכן מצינו בסילוק בזיכין.** שהן אזכרה למנחת לחם הפנים כדכתיב והיתה ללחם לאזכרה (ויקרא כד) ומתירין את הלחם יד) וסילוקן מעל שלחן הפנים שבהיכל במקום קמילה דמנחות הנקמלות: **ממקום שרגלי הזר עומדות** טו). לעיל קאי והביא הזר אל בני אהרן הכהנים וקמץ משם מלא קומצו ממנו ממקום שהכעלים עומדין שם וקס״ד השתא לאסור טז) בין האולם קאתי שאין זר נכנס לשם: **שיחזיר.** הקומץ לתוך השיריס ולא אמרי׳ כבר נפסלה: **לא נגרלה.** הלא יח) ממקום רגלי הזר דקאמר: **אלא להכשיר.** דלא ליבעי ט) על ירך המזבח לפוה אלא כל מקום דריסת רגלי ישראל כשר לקמילה וכל שכן עזרת כהנים והיכל: **שכן בליו.** והיכי הוה ילפינן מייה וקרא למעוטי למה לי: **מחטאת.** אי לאו דמיעטה הוה ילפינן לה מחטאת: ופרכינן **מה לחטאת שכן מכפרת בו׳:** ה״ג **מה לאשם שכן מיני דמים: מכולהו** יח). בעיא למגמריה במיהדר דינא ותיתי במה הלל: **מה הגשה בקרן מערבית דרומית.** קודם קמילתה מגיעתה יט) בתוך כליה לקרן מערבית דרומית של מזבח כדלקמן: **שנאמר ושחטו פפח אהל מועד וכו׳.** אלמא מדתלה הכשר עזרה לשלמים בפתח אהל מועד שמע מינה אהל מועד עיקר ועזרה טפל: **ולא יהיה טפל חמור מן העיקר.** דכיון דטפל חזי להו ב״ש עיקר: **הקיפו עובדי זוכביס.** למלחמה ויוליס חיליס ואבני בליסטראות לתוך העזרה: **בקדש הקדשים.** היכל במשמע: **ואמאי.** אם איתא דאמרי׳ לא יהא טפל חמור מן העיקר למה לי למיכתב האי קרא לאכשורי היכל לאכילת קדשים כ) הא כתיב בהו בתאר אהל מועד כא) וניתא לא יהא טפל חמור מן העיקר: **אילו דאין אדם אוכל במקום רבו.** דזילותא דרביה היא לעשות כב) לרבי עבד לפניו לא יהא טפל חמור ליכא למימר דלאו חומרא היא אלא קולא וכן הדין שיהא טפל חמור כג) מן העיקר: **מתני׳ חטאת העוף היפה נעשית בו׳.** גבמ׳ [ע״כ] יליף כד) מנא ליה: **בכל מקום היפה בשירה בו׳.** בגמ׳ [שם] פריך מאי קאמר: **מלמטה.** למטה מן החוט: **חטאת** כה). יליף בגמרא [סד:] שהיא למטה: **הגשות.** של מנחות קודם קמילתן דכתיב (ויקרא ב) והגישה. ובגמ׳ [ע״ב] יליף הא קרן מנא ליה: **ושירי הדם.** של חטאות החילונות. ובגמ׳ [סד.] מפרש לה: **ניסוך המים והיין.** שם היו שיתין כו) ואי אפשר לנסך כי אם שם: **ועולת העוף נשחטת רבה במזרח.** דעיקר מקומן בקרן דרומית מזרחית כדמפרש טעמא בגמרא (שם) מפני שקרובה לבית הדשן לזרוק שם מורלה ונולה כדכתיב והשליך אותה וגו׳ אל מקום הדשן (ויקרא ו) וכשהיא רבה שם שיש כהניס הרבה באותו הקרן עסוקין בעולות ואין לזה מקום בסובב לעמוד שהעולה נעשית למעלה בא לו לקרן מערבית דרומית שאף היא סמוכה לבית הדשן משאר שתי הקרנות שבית הדשן סמוך לכבש היה במזרחו של כבש ולדרומו של מזבח: ומקיפין

כל כבשי כבשים שלש אמות לאמה בז). למ״ד (לעיל דף נח:) כוליה מזבח בדלוס קאי יש תימה על מזבח הנחשת למ״ד גובהו עשר כח) לא משכחת לכל היותר כי אם כ׳ אמות לט׳ אמות בט) דחלר שלפני המשכן חמשים אמה כ״ה אמות חצי החלר וה׳ אמות מקום מזבח פש ליה כ׳ אמה עד כותל דרומי כי מטי כבש עד הכותל לא משכחת לאמה אלא שתי אמות וטפח ואצבע ושליש אצבע והוה ליה הילוך על ידי הדחק כדמוכח בשבת (דף ק.) ובעירובין (דף נח:) במתלקט עשרה מתוך ארבע דהוי רשות היחיד ולמ״ד דמזבח רחב עשר אמות לא הוו אלא ט״ו אמה עד הכותל ורבי ל) יוסי דאמר לעיל (דף נט:) מזבח גבוה עשר אמות ורחב חמש לטעמיה דאמר כוליה מזבח בלפון קאי והיה משוך כל כך ללד לפון עד דמשתייריי ל״ב אמה לכבש ומיהו א״כ לא היה כלל מן המזבח לפני פתח המשכן אי מזבח משוך יותר מכ״ה אמה דמסתמא משכן הוה כמו בית עולמים דגחלי יוס הכיפורים לריך לפני ה׳ ולרבי יהודה דאמר עשר רחבו יש לומר דלדידיה שלש אמות קומתו ולא יותר כדתניא לעיל (דף נט:):

חוץ מכבשו של מזבח שהיה שלש אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע בזכרותא אז). זו היא גירסת הקונטרס ומכוון חשבון לט׳ אמות של מזבח ורבותיו גורסים ג׳ אמות ומחצה וחצי טפח ואצבע ושליש אצבע בזכרותו לא) ופירש בקונטרס דלחשבון זה לא היה הכבש שוה לראש הכבש שוה לראש המזבח אלא נמוך ממנו רביע אמה כדי שיהא הכבש נמוך ממנו רביע אמה לא מדבר אלא מרחבו. ועוד יש לי להביא ראיה דאמר בזבחים כל כבשי כבשים שהיו במקדש היו של ג׳ אמות לאמה חוץ מכבשו של מזבח שהיה ג׳ אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע בזכרותו. ה״ג רש״י בשם רבותיו, אלא שהוקשה לו א״כ היה הכבש נמוך רביע אמה מן המזבח והתורה אמרה לא תעלה במעלות. ור״י פי׳ דלא דק רש״י שכתב רביע אמה כי אינה אלא חומש אמה והסר משהו. והי״ר נתן דצ״ל מיישב דבריו וכן הוא באמת דבפ׳ שתי הלחם מוכח דאמה של עליית היסוד לא היתה אלא של ה׳ טפחים, ונמצא מרווחים בשפועו של כבש קרוב לד׳ טפחים שהרי לכל טפח של עליית המזבח יש קרוב לד׳ טפחים בשפוע הכבש, ואם הוספנו לגי׳ חצי טפח לכל אמה דהיינו ד׳ טפחים וחצי על ג׳ רש״י דגרס ג׳ אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע ותו לא, להכי הוצרך הספר לסיים בזכרותו פי׳ בחדודו של אצבע לפני׳ בראשו. וקאי אאצבע ושליש אצבע שאתה נותן לכל אמה יש לשער בזכרותו של אצבע כדי שנרויח קרוב לחצי טפח שהוספנו. וק״ל. ומדקאמר התם בזכרותו מכלל דכל היכא דמשערי׳ סתמא באמצעיתו מן הרוחב שבו מודד. ושלום מאיר ב״ב זלה״ה (שו״ת מהר״ם רוטנבורג מ״ד סי׳ רל״ט).

שיטה מקובצת

כל כבשי כבשים כו׳. משמע דכל כבש דינו לחיות בן, ומימה דלמ״ד דכוליה מזבח בדלוס העזרה קאי מ״כ המזבח היה עומד בחלצע חלר המשכן שהיתה ממשים על ממשים, מ״כ חלי בז) העזרה לא היתה כי אם כ״ה אמה, ולמ״ד שהמזבח גבוה עשר ורחבו היה כ״ה אמה, ולמ״ד דמזבח היה רוחב ה׳ אמות וא״כ מי מטי הכבש עד כותל העזרה לא היה הכבש [אורך כי אם עשרים] אמה והמזבח היה גבוה ט׳ אמות מבלי מקום הקרנות, ולמשנן ג׳ אמות לאמה היה לו לכבש לחיות אורך כ״ז אמות, ולריך לחיות כל הכבש בדלוס בדמפקא לן לגיל מיכן המזבח לפונה, ואפילו להילוך אינו לאוי הוא לאוי ומינו מבלקט כו׳, וי״ל דכ׳ יוסי [היא] דאמר גבהו ט׳ אמה בח) וכ׳ יוסי לטעמיה דאמר כוליה מזבח בלפון קאי. מיהו אכתי קשה דלא נשאר מן החלר לכבש רק כ״ה אמה, וי״ל שהיה המזבח משוך לגד לפון כך שלא היה מן המזבח לפני הלל מועד רק ג׳ אמות ונשאר מן החלר כ״ז אמות לכבש דהייני ג׳ אמות לאמה, ודי בכך לפי שלא היה קבוע בל כך. אבל ליכא למימר שלא היה בלל מן המזבח לפני המשכן, דהא כתיב פתח אהל מועד:

מסורת הש״ס

א) ע׳ ירושל׳ עירובין פ״ד ה״ב, ב) [וע׳ מ״ש תו׳ מנחות מג:]. ד״ה מלרבעה], ג) [מנחות מ.], ד) ת״כ ויקרא נדבה פרש׳ ט ה״ה, ה) [לעיל מח:], ו) מנחות מ:, ז) [מנחות מ: ע״ש], ח) [ע׳ לקמן סו: מז. מנחות ב:], ט) סוכה מח:, י) עי׳ חילופי גירסאות, כ) [וע״ש רש״י מנחות יא: ד״ה לאחר וא״ע], ל) ויקרא א יא, מ) [ושם ד״ה אל מזלן]

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ כל כבשי כבשים. נ״ב כאן יש לתמוה הפלא ופלא דלרבה של הכבש היה ל״ב אמה ובמקום יסוד וסוכב ב״א ומילות קמיצ׳ המנה של עזרה מקום הכבש ל״ב אמה וחה א״א לפי המחשבון שאמרו מכמיס כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי בלנכמות לפי זה החשבון יגיע ארכה של כבש לשלשים [והשאר חסר]:

גליון הש״ס

גמ׳ כל כבשי כבשים. עיין תשובת מעיל לדקה סימן מח: תוס׳ ד״ה חוץ וכו׳ ותיריץ ר׳ נתן וכו׳. עיין בתשובת מהר״ם בר ברוך דפוס פראג סימן רל״ט (הובא בליקוטים בעמ׳ הקולס) ועיין בערוך ערך בבש. ועיין מנחות דף מא ע״ב תוספות ד״ה ד׳ בגולל:

מוסף רש״י

הובא בעמוד קודם

שינויי נוסחאות

א) נ״א בזוטרתא (גליון. והיא גיר׳ הערוך ע׳ כבש, וגרים שם ״וחצי טפח״ עי׳ אות יב). ועי׳ מ״ש תוס׳ מנחות מא ע״ב ד״ה מלרבעה (הגרי״ב): ב) המנחות (ש״מ, וכ״ה בתשניות): ג) בכל מאכל ליתא בכתה״י (דק״ס, ועי״ש): ד) נ״א ר׳ יעקב (ש״מ, וכ״ה במנחות ח ב׳): ה) ס״א מכולהו נמי שכן כו׳ והשאר ממקן (כי״מ, ש״מ): ו) נ״א ר׳ יהודה (מנחות שם ובכתה״י): ז) נ״א להיכל (ש״מ ובמנחות שם): ח) ושיריי מנחות (שם): ט) נ״א והא למה לי קרא לימא בחצר (מנחות ט ע״א): י) רבו טעמא דכתב קרא הא לא כתב קרא לא יהא וכו׳ (מנחות שם. וכעי״ז בכתה״י): יא) נ״א אמות גובה (ש״מ): יב) בש״מ וב״ס מורי מצאתי מוגה שלש אמות ומחצה וחצי טפח ואצבע ושליש אצבע בזכרותו. ופי׳ בזכרותו ראש הגודל בעביו. ולחשבון הזה לא היה ראש הכבש שוה לראש המזבח אלא נמוך ממנו רביע אמה והעולה לראש המזבח צריך להרחיב פסיעה של מעלה רביע אמה גובה, וקשה לי שהרי אמרה תורה לא תעלה במעלות על מזבחי (שמות כ, כג). ובספרים הראשונים לא נמצא בזכרותו ולפי שאין החשבון מצומצם למדת ארבע אצבעות לטפח קאמר בזכרותו כדי לישב החשבון ((מתוקן ע״פ כי״ב וג״). וכ״ה בכתה״י בשני לשון מעט). וע׳ ש״מ בהסמטות: יג) כל קרבנם לכל מנחתם (ב״ש): יד) הלחם כקומץ שמתיר את השיריים וסילוקן מעל השולחן במקום קמיצה כו׳ כל״ל והשאר ממקן (*ש״מ): טו) עומדות. דעל מקום הזר קאי קרא כדכתיב והביא כו׳ כל״ל (*ש״מ): טז) ל״ל למעוטי היכל ואולם קאתי (*ש״מ): יז) האי (כי״פ): יח) מכולהו. ואי מכולהו בעי למיגמריה כו׳ כל״ל (*ש״מ): יט) מגיעה בכלי לקרן כל״ל (ש״מ): כ) ל״ל קדשי קדשים (ש״מ): כא) מועד יאכלנה (צ״ק): כב) לעשות עבדו צרכיו לפניו (*ש״מ): כג) ל״ל קל (*ש״מ): כד) [ל״ל יליף לה. והשאר ממקן (ב״ש): כה) חטאת העוף (*ש״מ): כו) השיתין כדאמרינן לעיל שהוסיפו על המזבח מן הדרום ומן המערב משום שיתין ואי אפשר כו׳ (כי״פ): כז) לאמה. משמע שכל כבש דינו להיות כך א״כ למ״ד (ש״מ): כח) עשר ורחבו חמש (ש״מ): כט) אמות דגובה המזבח מלבד הקרנות שהיו אמה, דחצר וכו׳ כל״ל (ש״מ): ל) ושמא רבי יוסי כל״ל (ש״מ): לא) בזכרותו פי׳ בשפוע בעובי הגודל. והא דנקט בזכרותו כדי ליישב החשבון מצומצם ד׳ אצבעות לטפח משום דבסתם אצבעות הוי הטפח ששה אצבעות ופירש וכו׳ כל״ל (ש״מ): לב) ל״ל נמוך (צ״ק): לג) ל״ל גובה יסוד (ש״מ): לד) ס״א א״כ המזבח היה גבוה ט׳ אמות פחות טפח ואדרבה לגירסת רש״י קשה מהתם דנמצא כו׳ (ש״מ): לה) הקונטרס יש ליישב דאמות כו׳ כל״ל (ש״מ): לו) מזבח ושל מטה בת חמשה לשיעור יסוד ואינך בבת ששה (שמכ״י וב״ש): לז) ל״ל דלא (ש״מ): לח) נש״מ נוסף החצר מן האוהל: לט) נש״מ נוסף אם כן עשה הפסוק הפתח טפל לאהל אבל הכא לא הזכיר אהל כלל אלא החצר: מ) מהא דדרשינן ממקום שרגלי הזר עומדות דה״א לפסול הביכל קאתי כל״ל והשאר נמחק (ש״מ): מא) כאן הס״ד, ומה״ד סלקא דעתך אמינא הואיל ועולה וכו׳. וכל״ל (ד״ו ב״ש צ״ק ופ״מ): מב) מוסיף רבי (ש״מ): מג) ל״ל א״כ חצי החצר וכו׳ עד כותל דרומי לא היה כו׳ (גליון): מד) פי׳ מבלי מקום הקרנות (גליון):

עין משפט נר מצוה

כה **אב** מיי׳ פרק י״ב מהלכות מעה״ק הלכה יב:

כו **ג** מיי׳ שם הלכה ו ופרק י״ג שם הלכה יב:

כז **ד** מיי׳ פרק ה מהלכות מעה״ק הלכה ד:

ה מיי׳ פ״א שם הלכה ג:

כח ו מיי׳ פ״ז שם הלכה ו:

כט ז מיי׳ שם הלכה ט:

ל **ח** מיי׳ שם הלכה י:

ט מיי׳ פ״י מהלכות תמידין הלכה ז:

לא י מיי׳ פ״ז מהל׳ מעה״ק הלכה יא:

תורה אור השלם

1. וְהֵבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֹמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: ויקרא ב, ב
2. וְהִבְאַתָּ אֶת הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה לַיהוָה וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ: ויקרא ב, ח
3. וְהַרִים מִמֶּנּוּ בְּקֹמְצוֹ מְסֹלֶת הַמִّנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֶת כָּל הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַיהוָה: ויקרא ו, ח
4. וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחֲטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ויקרא ג, ב
5. בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכַלֶנּוּ כָּל זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָּךְ: במדבר יח, י

ליקוטים

כל כבשי כבשים וכו׳. וששאלת על מדת הטפחים אם באמצעי׳ של גודל ברחבו הוא מודד או למעלה מן הפרק או למטה. נ״ל דקיי״ל ד׳ בגודל דהוא טפח היינו ברחבו של גודל באמצעיתו, מסברא דמסתמא לא באו חכמים לסתום אלא לפרש, דבראשון הוא צר מאד ושוב שופע והולך וא״א לעמוד עליו מהיכן הוא מודד אלא מרחבו. ועוד יש לי להביא ראיה דאמר בזבחים כל כבשי כבשים שהיו במקדש היו של ג׳ אמות לאמה חוץ מכבשו של מזבח שהיה ג׳ אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע בזכרותו. ה״ג רש״י בשם רבותיו, אלא שהוקשה לו א״כ היה הכבש נמוך רביע אמה מן המזבח והתורה אמרה לא תעלה במעלות. ור״י פי׳ דלא דק רש״י שכתב רביע אמה כי אינה אלא חומש אמה והסר משהו. והי״ר נתן דצ״ל מיישב דבריו וכן הוא באמת דבפ׳ שתי הלחם מוכח דאמה של עליית היסוד לא היתה אלא של ה׳ טפחים, ונמצא מרווחים בשפועו של כבש קרוב לד׳ טפחים שהרי לכל טפח של עליית המזבח יש קרוב לד׳ טפחים בשפוע הכבש, ואם הוספנו לגי׳ חצי טפח לכל אמה דהיינו ד׳ טפחים וחצי על ג׳ רש״י דגרס ג׳ אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע ותו לא, להכי הוצרך הספר לסיים בזכרותו פי׳ בחדודו של אצבע לפני׳ בראשו. וקאי אאצבע ושליש אצבע שאתה נותן לכל אמה יש לשער בזכרותו של אצבע כדי שנרויח קרוב לחצי טפח שהוספנו. וק״ל. ומדקאמר התם בזכרותו מכלל דכל היכא דמשערי׳ סתמא באמצעיתו מן הרוחב שבו מודד. ושלום מאיר ב״ב זלה״ה (שו״ת מהר״ם רוטנבורג מ״ד סי׳ רל״ט).

ויורדין על העקב. לאו משום שלא ירבה בהילוך בחגם לאם כן כשהיה בקרן דרומית מזרחית נמי אלא היינו טעמא דהכא חזרתו על העקב הויא לה דרך ימין:

מנחה קרויה חטאת וחטאת קרויה מנחה. תימה דהוה לן למימר מנחה קרויה חטאת ואין חטאת קרויה מנחה כדאמרינן פ״ק (לעיל ז:) תודה קרויה שלמים ואין שלמים קרויין תודה ובמנחות פרק התודה (דף פ:) לחם איקרי תודה תודה לא איקרי לחם וי״ל [יט] דולמי לא מיקרי שם אחד לענין לשמה דפ״ק ולענין ניתותרו המעות דפרק התודה אבל הכא דמהיקשא קדיש דמנחה וחטאת איתקוש ולמי [כ] להדדי איכא לאקושינהו שפיר: **מה חטאת טעונה צפון.** פירש בקונטרס דגירסא זו משובשת היא שהרי לא חטאת העוף טעונה צפון כדאמר ולא בן עוף בצפון ולא מנחה טעונה צפון ות״ת מנחת חטאת [כא] חלוקה משאר מנחות ולחטאת בהמה מקיש לה הוה ליה למיתני במתניתין לעיל דקתני כל המנחות נקמלות בכל מקום בעזרה חוץ ממנחת חוטא [כב] ועוד אפשר [כג] חטאת העוף הבאה בדלות תחת חטאת בהמה אינה טעונה צפון שהרי נעשית בקרן מערבית דרומית ומנחה הבאה תחת חטאת העוף תטען צפון וגירסא אחרינא גרסינן בה ואיני יודע אמיתה ונראה בעיני מה חטאת פסולה שלא לשמה אף מנחה פסולה שלא לשמה לשמה וה״נ ילפינן לה בפ״ק [דמנחות] ע״כ לשון הקונטרס וקשה לפירושו [כד] דולמי מעיקרא אמרי׳ בפ״ק דמנחות (דף ד.) בשלמא מנחת חוטא חטאת קרייה רחמנא אבל מנחת קנאות מנלן אבל במסקנא אמרינן אלא מנחת חוטא ומנחת קנאות דפסולות שלא לשמן מנלן חטאת טעמא מאי דכתיב בה היא ה״נ הא כתיב בה היא [כה] ועוד קשה לגירסת הספרים דבפרק איזהו מקומן (לעיל מט:) מוכח דחטאת הטעונה צפון כעולה הוי היקש אם כן היכי אמרי׳ מנחה והדר ילפינן מחטאת וכי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש ועוד כמו שהקשה בקונטרס דאמרינן לא הויא מנחה מחטאת העוף דאמרי׳ במקומה ואינה טעונה צפון מיהו י״ל הרי בתורת כהנים [כו] ילפינן דחטאת העוף פסולה שלא לשמה מן הפסוק ולא ילפינן ממנחת חוטא דמפיק פסול מקרא אחרינא ויש לדחות מיהו אמת דמנחה לא בעיא צפון אלא [כז] הגשה בקרן מערבית דרומית כדבסמוך (ואי) והקמילה אינה טעונה צפון אפי׳ מנחת חוטא נמי כדמוכח בתוספתא דמנחות פ״ק חומר בשחיטה שטעונה צפון מה שאין כן בקמילה וכי תימא היינו במנחת חוטא טעונה צפון מכל מקום אינו חומר בשחיטה [כז] לגמרי שהרי בשחיטה נמי ליתא בצפון בקלים [כח] מיהו י״ל דכלשון בקדשי קדשים הוי דומיא דמנחה וזהו דוחק ועוד דתני בסיפא חומר בקמילה מבמליקה שהקמילה דוחה שבת וטומאה וליתני שהקמילה טעונה צפון ולא מליקה אף על גב דיש קמילה ללא בעיא צפון כגון מנחת נדבה כמו כן אינה דוחה שבת מיהו נ״ל לדחות דה״ק לא מיירי במנחת חוטא דהא אינה דוחה שבת אלא מיירי במנחת העומר ומנחת תמיד שהן בציבור והן ודאי לא בעו צפון אבל מנחת חוטא בעי׳ [כט] צפון דאיתקש לחטאת בהמה שבאה חליפתה בעשירות. ברו״ך: ורבי חייס גרים מה חטאת העוף טעונה יסוד דכתיב והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח אף מנחה טעונה הגשה כנגד היסוד [ל] והכי מוכח פרק כל המנחות באות מלה (מנחות דף סח.) [גבי] ואלו טעונות תנופה לוג שמן של מצורע ואשמו [דאמרינן התם] לפני ה׳ במזרח והאמרת לפני ה׳ במערב פירוש בהן שמעתיה [לא] ומשני ה״מ מנחה דאיקרי חטאת וחטאת טעונה יסוד וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד אבל הכא לפני ה׳ קרינא ביה והשתא כולה בדרום ליכא למימר משום יסוד וכולה במערב נמי לא משום דכתיב (ויקרא ו) אל פני המזבח דהיינו דרום מכל מקום אינטריך לפני ה׳ דלא תימא אל פני המזבח גזירת הכתוב הוא אף על גב דלית ליה יסוד ובריש פירקין [לב] פירשתי מה שהקשה דגבי גחלים דיום הכיפורים קרי לפני ה׳ במערב דוקא ות״ת ושאר מנחות מנלן וכי תימא מדאיתקוש כל המנחות לחטאת ואשם בפרשת צו וילפינן משירי הדם שטעונין יסוד אם כן מנחת חוטא תיפוק [לב] לי מהתם ועוד מנלן דמקשינן לגשיריס לקשיהו לתחילת דמיס ולא [לג] בעי יסוד כחטאת ויש לומר דכתיב לפני ה׳ במנחת חוטא ובכל המנחות נמי כתיב לפני ה׳ כי היכי דהאי לפני ה׳ כנגד היסוד [האי נמי כנגד היסוד] ולא ג״ש ממש [היא] דדבר הלמד בהיקש מבעיא לן אי חוזר ומלמד בג״ש אי לא אלא גלוי מילתא בעלמא הוא [לד] וות״ת [לד] גרים מה חטאת טעונה ימין אף מנחה כן ואיהו לא כר״ש דאמר לעיל (דף כה.) בא לעובדה בכלי עובדה בשמאל אי נמי אפילו כרבי שמעון וכגון שבא לעובדה ביד דאמר עובדה בימין כחטאת: הגה״ה:

אף חטאת בקרן מערבית דרומית. תימה דלא ילפינן מינה מליקה ושמא לא ילפינן אלא מידי דאשכחן דבעי מזבח כמנחה [לה] וכן פירש בקונטרס בסמוך: **בדרום קיימת בולה** [לו]. [1] על כרחך רבי אליעזר אית ליה היא [לז] דמה חטאת טעונה יסוד דאי לאו הכי מנא ליה [לח] דאמר מערבית ותימה אם כן לפני ה׳ למה לי דרומית דאם כן לפני ה׳ אם לא דרומית ומקיפין דרך שמאל. מקיפים את המזבח בשביל לורכי עבודה או [1] למתן דמי חטאת או סידור המערכה או היפוך איברים בצינורות ויורדין במערבו של כבש שהוא שמאל לעולים במזבח בעלייתן: **גמ׳ דבריס אלו.** הנעשים בקרן מערבית דרומית נסכים ועולת העוף כשהוא עולה למזבח פונה יא] לשמאל באותה הקרן וכשגמר חוזר על העקב דרך עלייתו ובגמ׳ [סד.] פריך הא בעינן דרך ימין. ולג׳ דבריס הנעשים בה למטן אינו עולה ואינו מקיף אלא עומד על הרצפה בקרקע: **גמ׳ מנא הני מילי.** דחטאת העוף בקרן מערבית דרומית: **לא ישים עליה וגו׳.** במנחת חוטא כתיב הבאה תחת חטאת העוף בדלת ולקייה רחמנא חטאת ואשמעינן יב] נמי שהחטאת קרויה מנחה דהכי משמע נמי כי החטאת נהפכה להיות מנחה: **מה חטאת טעונה צפון.** יודע אני שגירסא זו שיבוש שהרי לא חטאת העוף ולא מנחה טעון צפון. ות״ת מנחת חוטא חלוקה מן השאר ולחטאת בהמה מקיש לה הוה ליה למיתני במתניתין דקתני לעיל המנחות נקמלות בכל מקום בעזרה חוץ ממנחת חוטא ועוד היאך אפשר יג] חטאת העוף שבאה יד] תחת חטאת בהמה אינה טעונה צפון שהרי נעשית בקרן מערבית דרומית ובמנחה הבאה תחת העוף תטעון צפון וגירסא אחרינא גרסי׳ בה ואיני יודע אמיתה. ונראה בעיני טו] מה חטאת פסולה שלא לשמה אף מנחה פסולה שלא לשמה וה״נ ילפינן לה בפ״ק דמנחות (דף ד.): **ומה מנחה.** טעונה הגשה בקרן מערבית דרומית אף חטאת העוף עבודתה בקרן מערבית דרומית והזאת דמה היא עיקר עבודתה: **לפני ה׳.** הקרב אותה בני אהרן לפני ה׳ היינו שמגיעה למזבח: **אל פני המזבח.** דרוס שסה הכבש: **ודיו.** במסכת סוטה בפ״ב מפרש טז] מאי דיו וקאמר שאינו צריך להגיע יז] גופה למזבח אלא הכלי: **רבי אליעזר אומר.** מאחר שפרט לך הכתוב בהגשתה שתי רוחות יכול לאיזה מהן שירצה. ה״ג יכול יגישנה למערבה או לדרומה של קרן: **עוליה מזבח בצפון קרי.** נמצא דרומו של מזבח כלה לנגד הפתח וקרינן נמי בצד דרומו לפני ה׳: **כנגד מקום היתה כשירה למליקה.** בין למעלה בין למטה דכי ילפינן למטה בחטאת העוף בהזאה הוא דילפינן לקמן בשמעתין [סד:] והזה מדם החטאת על קיר ואמר מר זה קיר התחתון וקרן מערבית דרומית נמי בהזאה הוא דילפינן דהא יח] מהגשה דמנחה ליף והגשתה

שטעונה צפון מה שאין כן בקמילה וכי תימא היינו במנחת חוטא טעונה צפון מכל מקום אינו חומר בשחיטה כז] לגמרי שהרי בשחיטה נמי ליתא בצפון בקלים [כח] מיהו י״ל דכלשון בקדשי קדשים הוי דומיא דמנחה וזהו דוחק ועוד דתני בסיפא חומר בקמילה מבמליקה שהקמילה דוחה שבת וטומאה וליתני שהקמילה טעונה צפון ולא מליקה אף על גב דיש קמילה ללא בעיא צפון כגון מנחת נדבה כמו כן אינה דוחה שבת מיהו נ״ל לדחות דה״ק לא מיירי במנחת חוטא דהא אינה דוחה שבת אלא מיירי במנחת העומר ומנחת תמיד שהן בציבור והן ודאי לא בעו צפון אבל מנחת חוטא בעי׳ [כט] צפון דאיתקש לחטאת בהמה שבאה חליפתה בעשירות. ברו״ך: רבי חייס גרים מה חטאת העוף טעונה יסוד דכתיב והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח אף מנחה טעונה הגשה כנגד היסוד [ל] והכי מוכח פרק כל המנחות באות מלה (מנחות דף סח.) [גבי] ואלו טעונות תנופה לוג שמן של מצורע ואשמו [דאמרינן התם] לפני ה׳ במזרח והאמרת לפני ה׳ במערב פירוש בהן שמעתיה [לא] ומשני ה״מ מנחה דאיקרי חטאת וחטאת טעונה יסוד וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד אבל הכא לפני ה׳ קרינא ביה והשתא כולה בדרום ליכא למימר משום יסוד וכולה במערב נמי לא משום דכתיב (ויקרא ו) אל פני המזבח דהיינו דרום מכל מקום אינטריך לפני ה׳ דלא תימא אל פני המזבח גזירת הכתוב הוא אף על גב דלית ליה יסוד ובריש פירקין [1] פירשתי מה שהקשה דגבי גחלים דיום הכיפורים קרי לפני ה׳ במערב דוקא ות״ת ושאר מנחות מנלן וכי תימא מדאיתקוש כל המנחות לחטאת ואשם בפרשת צו וילפינן משירי הדם שטעונין יסוד אם כן מנחת חוטא תיפוק [לב] לי מהתם ועוד מנלן דמקשינן לגשיריס לקשיהו לתחילת דמיס ולא [לג] בעי יסוד כחטאת ויש לומר דכתיב לפני ה׳ במנחת חוטא ובכל המנחות נמי כתיב לפני ה׳ כי היכי דהאי לפני ה׳ כנגד היסוד [האי נמי כנגד היסוד] ולא ג״ש ממש [היא] דדבר הלמד בהיקש מבעיא לן אי חוזר ומלמד בג״ש אי לא אלא גלוי מילתא בעלמא הוא [1] ות״ת [לד] גרים מה חטאת טעונה ימין אף מנחה כן ואיהו לא כר״ש דאמר לעיל (דף כה.) בא לעובדה בכלי עובדה בשמאל אי נמי אפילו כרבי שמעון וכגון שבא לעובדה ביד דאמר עובדה בימין כחטאת: הגה״ה:

אף חטאת בקרן מערבית דרומית. תימה דלא ילפינן מינה מליקה ושמא לא ילפינן אלא מידי דאשכחן דבעי מזבח כמנחה [לה] וכן פירש בקונטרס בסמוך: **בדרום קיימת בולה** [לו]. [1] על כרחך רבי אליעזר אית ליה היא [לז] דמה חטאת טעונה יסוד דאי לאו הכי מנא ליה [לח] דאמר מערבית ותימה אם כן לפני ה׳ למה לי דרומית דאם כן לפני ה׳ אם לא דרומית ומקיפין דרך שמאל. מקיפים את המזבח בשביל לורכי עבודה או [1] למתן דמי חטאת או סידור המערכה או היפוך איברים בצינורות ויורדין במערבו של כבש שהוא שמאל לעולים במזבח בעלייתן: **גמ׳ דבריס אלו.** הנעשים בקרן מערבית דרומית נסכים ועולת העוף כשהוא עולה למזבח פונה יא] לשמאל באותה הקרן וכשגמר חוזר על העקב דרך עלייתו ובגמ׳ [סד.] פריך הא בעינן דרך ימין. ולג׳ דבריס הנעשים בה למטן אינו עולה ואינו מקיף אלא עומד על הרצפה בקרקע: **גמ׳ מנא הני מילי.** דחטאת העוף בקרן מערבית דרומית: **לא ישים עליה וגו׳.** במנחת חוטא כתיב הבאה תחת חטאת העוף בדלת ולקייה רחמנא חטאת ואשמעינן יב] נמי שהחטאת קרויה מנחה דהכי משמע נמי כי החטאת נהפכה להיות מנחה: **מה חטאת טעונה צפון.** יודע אני שגירסא זו שיבוש שהרי לא חטאת העוף ולא מנחה טעון צפון. ות״ת מנחת חוטא חלוקה מן השאר ולחטאת בהמה מקיש לה הוה ליה למיתני במתניתין דקתני לעיל המנחות נקמלות בכל מקום בעזרה חוץ ממנחת חוטא ועוד היאך אפשר יג] חטאת העוף שבאה יד] תחת חטאת בהמה אינה טעונה צפון שהרי נעשית בקרן מערבית דרומית ובמנחה הבאה תחת העוף תטעון צפון וגירסא אחרינא גרסי׳ בה ואיני יודע אמיתה. ונראה בעיני טו] מה חטאת פסולה שלא לשמה אף מנחה פסולה שלא לשמה וה״נ ילפינן לה בפ״ק דמנחות (דף ד.): **ומה מנחה.** טעונה הגשה בקרן מערבית דרומית אף חטאת העוף עבודתה בקרן מערבית דרומית והזאת דמה היא עיקר עבודתה: **לפני ה׳.** הקרב אותה בני אהרן לפני ה׳ היינו שמגיעה למזבח: **אל פני המזבח.** דרוס שסה הכבש: **ודיו.** במסכת סוטה בפ״ב מפרש טז] מאי דיו וקאמר שאינו צריך להגיע יז] גופה למזבח אלא הכלי: **רבי אליעזר אומר.** מאחר שפרט לך הכתוב בהגשתה שתי רוחות יכול לאיזה מהן שירצה. ה״ג יכול יגישנה למערבה או לדרומה של קרן: **עוליה מזבח בצפון קרי.** נמצא דרומו של מזבח כלה לנגד הפתח וקרינן נמי בצד דרומו לפני ה׳:

עין משפט נר מצוה

לב א מיי׳ פי״ג מהל׳ מעה״ק הלכה יב:
ב מיי׳ פ״ז שם הלכה ט:
לג ג מיי׳ פ״ז שם הלכה ט:
ד מיי׳ שם ועיי״ש בלח״מ:

מוסף רש״י

ומקיפין ויורדין דרך שמאל. כשהוא בא לירד אינו חוזר על עקביו אלא מקיף סביב למזבח עד שמגיע לכבש ויורד במערבו של כבש שהיא נשמאלו בעלייתו, והאי דאין חוזרין על העקב, דת״כ נמצא מהלך לצד שמאלו, שהרי פניו למזבח ואינו מחזיר לו עורף ולחמנא אמר כל פינות שאתה פונה לא יהא אלא לך דרך ימין כו׳: חוץ מן העולה לג׳ אלו. הנעשין בקרן מערבית דרומית, שפונים דרך שמאל, כשהן בראש המזבח פונין לקרן מערבית דרומית שהיא נשמאלו ואין פונין לימין איכו פונין סביב עד שיגיעו לקרן מערבית דרומית (סוכה מח:) **לפני ה׳** יכול במערב. בקיר מערבי של מזבח דהיינו לפני ה׳ כנגד פתח היכל, דהיכל במערב (מנחות יט:). יגיענה לדופן מערבי של מזבח דהיינו לפני ה׳ שהיכל במערב והמזבח בתוך ל״ב אמה רחבו ממולא באמה העזרה, וכן היכל ממולא באמה העזרה זה מול זה, ל״ב אמה היכל וכתליו, תללו כ׳ וכתליו ו׳ אמה עודי כותל לפוני ושם לכותל דרומי, נמצא מערבו של מזבח לפני ה׳, דאין מפסיק כלום בינו לבין ההיכל, דאילו אולם שלפני ההיכל פתוח הוא ורחבו עשרים אמה ככל תללו של היכל (סוטה יד:): כנגד חודה של קרן. כל מה שיכול לקרבו כלפי מערב ונלבד שיהא שם קצת דרוס משום אל פני המזבח, דאי לאו דאינו כנגד חודה ליכא כולם כנגד זויות המזבח: **רבי** אליעזר אומר. דוחקו לומקרא בענין אחר וכן דורשו, ממוך שנאמר לפני ה׳ אל פני המזבח, יכול יגישנה לאחד מהן, ולא למערב ולא לדרומה, וה״ג לה בתו״כ אל לדרומה של קרן (סוטה שם). אי: למערבה לדרומה, כאן (מנחות שם. וגורס למערבה לדרומה) אמרת. כך תשיבני: כל מקום שאתה מוצא כו׳. דכיון דאפשר לקייס את שניהם אי אינה מוקמה ולא זה עושה ולא זה עושה, אלא תפוס המקיים את שניהם: **לפני ה׳** כו׳ היכן קיימת. הלא חוץ לכנגד זויות ההיכל הוא: **קסבר האי תנא.** ר׳ אלעזר: כוליה מזבח בצפון קאי. בתלק לפוני של עזרה, ולית ליה דמצפון מכוון כנגד ההיכל וכתליו, נמצא דרומו של מזבח כנגד אמצע פתח ההיכל, הלכך יגיענה אל פני המזבח בדרום ובלבד שיהא סמוך למערב, נמצא מקייס את שניהם, וה״ס נמי אם היה מזבח משוך מעט מכנגד זויות דרומית ההיכל ולכפון, שיהא דרומו של מזבח כנגד ההיכל, הוה מלי לקייס את שניהם, דכנגד ההיכל קרינן ביה לפני ה׳ ובלבד שיגיע סמוך לקרן דסייע אלא מערב, והא דנקט לאמעע מיהא כוליה מזבח בצפון קאי משום דג׳ מחלוקות הן בדבר זה, ר׳ יהודה אית ליה מזבח מכוון כנגד ההיכל וכתליו בק״ק דיומא (כח.) וה״א בן יעקב אית ליה כוליה מזבח בדרום קאי, דאמר לפוני שהוא לד פני מכלום, ור׳ יוסי הגלילי אית ליה כוליה מזבח בצפון קאי הלכך לר״א דהכא דשמעינן ליה ע״כ דקאמר זויות דרומית של מזבח לפנים מכנגד זויות של היכל הוא ופליג אדר״י ואדר״א בן יעקב, מוקמינן ליה כר׳ יוסי הגלילי דס״ל דכוליה מזבח בצפון ולא מוקמינן ליה במתלוקת רביעית (סוטה שם):

שיטה מקובצת

חוץ מבבשו של מזבח. עיין בהשמטות בסוף המס׳: א״ר יהושע אבר קרא כו׳. עיין בהשמטות בסוף המסכת: **אף** חטאת בקרן מערבית דרומית. פירוש הזאת דחטאת, אבל לא יליף מליקה דחטאת משום דלא דמי להגשה דמנינא דמיא דמנחה, ושוד דמשמע שבא לקרוס עיקר עבודתה והייטו הזאת דמה: **דתניא** לפני ה׳ יכול במערב. וא״א והא אלי קרא במנחת נדבה כתיב דאית בה שמן ולבונה ואילו מנחת חוטא לית בה שמן ולבונה, ול״ל דבפרשת ויקרא (ויקרא ב, ז) וכתיב [כה] והבאת את המנחה [וגו׳] והגישה, אמר המנחה קרא יתירא, דהוי מלי למכתב והבאת את המנחה, לרבות כל המנחות אפי׳ מנחת חוטא להגשה לעיכוב מקום. וא״ל ג״כ דבינו מיהם לא ליקשא דלעיל למנחת חוטא לומר שטעונה הגשה כנגד היסוד, תיפוק לי מהכא דטעונה הגשה כנגד קרן מערבית דרומית שיש לה יסוד, וי״ל דהו״א דמגישה אלא הקרן מלמעלה קמ״ל היקשא למנחת [חוטא] שמגישה מלמטה אלא היסוד. אבל קשה למה לי לפני ה׳, תיפוק לי מהיקשא דלעיל דבדרום ליכא לאוקמי דהא לא היה לו יסוד בדרום, וא״כ צריך להגישה בקרן מערבית דרומית דהוי פני המזבח וגם אינה יסוד, וא״כ למה לי לפני ה׳, וי״ל דהו״א דמגישה בתחה אחת שבדרום אלא המערב ששם היה יסוד, קמ״ל לפני ה׳ לומר שמגישה כנגד חודה של קרן. אבל אכתי קשה בשאר מנחות מנ״ל שמגישן אלא היסוד מלמטה אינא דמגישן מלמעלה אלא הקרן דמהיקשא דמנחה לחטאת לא נפקא לן רק מנחת חוטא, וי״ל דלמנחת חוטא כתיב לפני ה׳ וכן במנחת נדבה, וא״כ כי היכי דלפני ה׳ דגבי מנחת חוטא הייטו למטה מן היסוד, כמו כן לפני ה׳ דכתיב במנחת נדבה ר״ל מלמטה ליסוד. ומיהו ריב״א דקדק ולא מצא כתוב לפני ה׳ במנחת חוטא, רק במנחת נדבה הוא. אלא י״ל כיון דכתיב לפני ה׳ במנחת נדבה מרבינן מנחת חוטא מייתורא דמנחת נדבה, וא״כ כי היכי דלפני ה׳ דגבי מנחת חוטא הייטו למטה מן היסוד, כמו כן לפני ה׳ דכתיב במנחת נדבה ר״ל מלמטה ליסוד. ומיהו ריב״א דקדק ולא מצא כתוב לפני ה׳ במנחת חוטא, רק במנחת נדבה הוא. אלא י״ל כיון דכתיב לפני ה׳ במנחת נדבה מרבינן מנחת חוטא מייתורא דמנחת נדבה, וא״כ כי היכי דלפני ה׳ דגבי מנחת חוטא הייטו למטה מן היסוד, כמו כן לפני ה׳ דכתיב במנחת נדבה ר״ל מלמטה ליסוד. [ס״ת לכך פי׳ דכך ר״ל מדקאמר הכא דלפני ה׳ נדבה תמצינן ליה כתוב בנמנחת חוטא דאמנחת חוטא נמי קאי משום ייתורא דהמנחה דלפני, וס״ל דוי״ל דלפני ה׳ דמנחת חוטא יסוד מדאיתקוש לחטאת, ס״ל כי נמי קאי מנדבה כפשטיה לא יסתבר פירושו כיון דאתרוייהו קאי. אמנם קשיא דמאי פריך מיד יכול דברוס, והא בדרוס ליכא יסוד ואמן בעינן יסוד מהיקשא, וי״ל דהו״א דאתא לפני המזבח וגלי דלא דרשינן היקש לגבעי יסוד. ס״ג ס״ש יכול בדרוס לעיכוב מקום כדפי׳, ס״כ סכיל הוא דכמו דמנחת חוטא ר״ל ליסוד, דהואיל דקאי מתרוייהו לא יסתבר פירושו. [ס״ת לכך פי׳ דכך ר״ל מדקאמר הכא דלפני ה׳ נדבה תמצינן ליה כתוב בנמנחת חוטא דאמנחת חוטא נמי קאי משום ייתורא דהמנחה דלפני, וס״ל דוי״ל דלפני ה׳ דמנחת חוטא יסוד מדאיתקוש לחטאת, ס״כ כי נמי קאי מנדבה כפשטיה לא יסתבר פירושו כיון דאתרוייהו קאי. אמנם קשיא דמאי פריך מיד יכול בדר

והגשתה למזבח הוא דליף דומיא דהגשה במנחה ומליקה לאו במזבח אלא הזאה ומילוי: ד) **מאי קאמר.** קתני הזה דמה בכל מקום ואפילו למעלה מן החוט כשירה והדר תניא ה) ובלבד שיתן מחוט הסיקרא ולמטה והא ליכא למימר דהזה ו) ואמ"כ חזר והזה למטה קא מכשרי דהא הזה דמה קתני ז) כל דמה משמע דלא קתני הזה מדמה: **מילה דמה.** שהחטאת טעונה מילוי אחר הזאה כדכתיב והנשאר בדם ימלה וגו' (ויקרא ה) שמקיף הגוף למזבח ודוחק בית מליקתו בקיר והדם מתמלא ויורד: **בכל מקום כשירה.** כדמפרש טעמא דמילוי בחטאת יא) לאו עבודה היא ליפסל בשינוי שאפילו עקר המילוי לגמרי שהזה ולא מילה כשירה כדאמרן באיזהו מקומן (לעיל דף נב.) והנשאר ימלה שאינו נשאר לא ימלה אלמא איכא יב) דסבירא דלא מעכב ומהאי קרא: **ובלבד.** שיהא הזאה הנעשית ראשון מחוט הסיקרא ולמטה מדם הנפש: **הא דאמרן.** דילפינן לעיל מכי חטאת היא האמור במנחה: **אל פני המזבח.** ודרשינן לעיל דאקרן מערבית דרומית קאי: **אל יסוד המזבח.** ואמרינן באיזהו מקומן (לעיל דף נג.) ילמד ירידתו מן הכבש בחטאות החיצונות מילואתו מן ההיכל יג) בסמוך לו והיינו יסוד דרומי ובכל הדרום אין לך יסוד אלא אמה אחת בקרן מערבית דרומית כדאמרינן (שם דף נד.) אוכל בדרום אמה אחת: **מביא הדשן.** מקום שנותנין שם בכל בקר תרומת הדשן שכתב בה יד) ושמו אצל המזבח והוא במזרחו של כבש וכתיב גבי מורלאה ונולה (ויקרא ו) והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן ולקמן מייתי משנה ממסכת תמיד דבמזרחו של כבש הוה והיינו לקרן טו) דרומית מזרחית: **שאין לך קל נעוף.** ודבר שהוא קל מאד אין נוח לזורקו למרחוק: **פעמים שכהן זורקו כו'.** כשהיא רבה במזרח ונעשית בקרן מערבית דרומית צריך לזרוק יותר משלשים אמה: **דתנן.** במסכת תמיד מי שזכה בתרומת הדשן של מחתה טז) נטל מחתה של כסף ועלה לראש המזבח כו': **הגיע לרצפה.** לסוף הכבש: **מחזיר פניו לנפון.** טז) כלפי המזבח והולך למזרחו של כבש ומתקרב למזבח עשר אמות ממקום שכלה הכבש דהיינו רחוק מעל ראש המזבח כ"ב יז) אמה: **לבר את הגחלים כו'.** אלמא התם הוי בית הדשן וכשהוא עושה עולת העוף בקרן מערבית דרומית צריך לזורקה יח) כל אלכסון של כ"ב על כ"ב שהרי (א) מדרום יט) לנפון אמרינן דאיכא כ"ב וממקום שהוא עומד עד מזרחו של כבש אין פחות מכ"ב כ) ואפי' הוא מתקרב לכבש כל אמות בא) רוחב הקרן ואין כאן אלא כ"א תן כנגדה אמה מקום מעמדו בב) שהוא מרוחק מן הנפון לדרום לבית הדשן שהוא עומד בראש המזבח ולא בסובב שכשהיא נעשית במזרח עומד בסובב לפי שיש לו כבש קטן במזרח לפנות הימנו לסובב אבל לגד המערב אין לו [כבש] לפנות לסובב וצריך לעלות על ראש המזבח ועומד בדרומה בג) של קרן והכי תנן במס' סוכה (דף מח.) גבי נסכים עלה בד) ופנה לשמאל ולא תנן בה ופנה לסובב הרי בה) מסש ולכבש ה' אמות שהכבש רחב ט"ז באמצע המזבח נמצא ראש המזבח עודף עליו לכל לד ו' אמות הרי כ"ב אמה עם רוחב הקרן ואע"פ שזה נמשך לגד הכבש בו) של קרן הרי נתרחק כנגדה אמה בז) לדרום נמצא בית הדשן עומד כנגדה באלכסון של כ"ב על כ"ב וכל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא נמצא תוספת ח' אמות ול' חומשים הרי שלשים אמות ול' טפחים גדולים ובית הדשן היה משוך ממזרחו של כבש שלשה טפחים הרי שלשים וא' אמה וטפח והיינו דפריך טפי (ליה) מתלתין וחדא הויין ומשנינן מקום גברא לא קאשיב [ולא הוי] להו יותר משלשים בח): **מאי טעמא.** העולה כט) אין עולה דרך ימין ויקיף והלא דרך ימין מצוה כדאמרן לעיל [דף סב.]: **יפעשנו.** כשיקיף את המערכה בעשן המערכה וקי"ל בנמנחות (דף פו:) יין מעושן פסול: **בא לו להקיף כו'.** משנה היא במסכת תמיד גבי כהן גדול שאינו כשאר כהנים לזכות בפייס לעבודה אחת אלא עובד וגומר ל) בכל חפצו כדתנן במסכת יומא (דף יז:) כהן גדול מקריב חלק בראש אמר עולה זו אני מקריב בזמן שהוא (מקריב) רוצה להקטיר מי שזכו בהולכת האיברים מושיטין לו והוא עומד בראש המזבח וזורקן למערכה ולאחר שגמר בא להקיף כו' עד שמגיע לקרן השיתין. וקסלקא דעתך והיין בידו אלמא לא חיישינן לשמא נתעשנו: דרומית מזרחית יותר מג' אמה ולכך היה מתקרב אצל הקרן י' אמות, וכשרבמה עולת העוף במזרח שהיו בה כבוש הרבה שמוקרבים אצל הקרן ט' אמות לעמוד לשם, היה מולק אותה על קרן מערבית דרומית שאף אותו קרן רחוי להשלכת מורלאה למקום הדשן על ידי הדחקה, שאינו רחוק ל"א אמות שבעיות. ומרלאה בעיני שאותן ג' טפחים שהיא מרמיק הדשן הן הכבש, כדי שיעור שיעמוד הכהן על הסובב בקרן מערבית דרומית וירלאה מקום הדשן ויכוין [להשלכן] לשם המורלאה, שאם היו נותנין הדשן שמוץ לכבש ממש גובה הכבש ויריחוק הקרן מעכבין אותו מלראות בו ולא יוכל לכוין המורלאה לשם, ואע"פ שהיא שם בית הדשן אחר במזרחו של כבש כדאיתא בזבחים ובספרא שהיו שורפין שם פסולי קדשי קדשים ופסולי קדשים קלים, אע"פ אין לנו לומר שיזרוק לשם המורלאה והעלה, לפי שאותו בית הדשן לא היה אצל המזבח, ואע"ל שהיה אצל המזבח אע"פ לא בעי להשליך לשם דהא כתיב והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן ומשמע דשן הכתוב בו אצל המזבח דהיינו תרומת הדשן, אבל פסולי הקדשים לא מצינו להם מקום קבוע בעזרה לשיפתן אצל הקרן י' אמות, וכדרבמה עולת העוף במזרח שהיו בה כבוש הרבה שמוקרבים אצל הקרן ט' אמות לעמוד לשם, היה מולק אותה על קרן מערבית דרומית שאף אותו קרן רחוי להשלכת מורלאה למקום הדשן על ידי הדחקה, שאינו רחוק ל"א אמות שבעיות. ומרלאה בעיני שאותן ג' טפחים שהיא מרמיק הדשן הן הכבש, כדי שיעור שיעמוד הכהן על הסובב בקרן מערבית דרומית וירלאה מקום הדשן ויכוין [להשלכן] לשם המורלאה, א